

УДК 323.2

DOI [https://doi.org/10.20535/2706-5626.2025.3\(67\).343398](https://doi.org/10.20535/2706-5626.2025.3(67).343398)

ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Железков А. І.,

аспірант кафедри політичних теорій

Національний університет «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0009-0008-4040-4786

andreygasany@gmail.com

Стаття присвячена аналізу політичної системи в умовах війни, діяльності влади та висвітленню методів вирішення політичних криз, спроможності до вибору правильної стратегії влади та її реалізації в умовах воєнних дій. Особлива роль виборчого процесу як гарантійного феномену оновлення політичного кола представників та політичних партій, значення цього політичного інституту у воюючих державах. Вибори є важливою частиною функціонування держави в умовах демократичного ладу і навіть гібридного режиму, під час яких висвітлюється основні засади спрямування цілей та завдань політичних партій, від цього залежить розвиток держави та суспільства, процес формування рішень і діяльність законодавчої, виконавчої та судової влади. В демократичних країнах особливістю функціонування влади під час війни є створення коаліцій, єдність політичних партій у формуванні державної стратегії та висока довіра суспільства до влади через збереження фундаменту правової традиції. Недемократичним режимам притаманна зосередження влади в руках однієї або небагатьох партій, надлишкове посилення інформаційної пропаганди (не з патріотичних міркувань, а для забезпечення лояльності і покори суспільства), популістичні методи політичних акторів, маніпуляція на пріоритетах і вподобаннях громадян. Від вище зазначених факторів залежить життєздатність політичної системи та якість методів управління під впливом політичних криз, конфліктів, війн в контексті політичних режимів в державах.

На прикладі України розглядається потенціал змін у політичному ландшафті, що виникає внаслідок війни: від запиту на оновлення влади до появи нових політичних сил.

Стаття формує висновки про важливість збереження демократичних інститутів у кризових умовах, необхідність правової визначеності щодо виборів під час надзвичайних станів та формування ефективних механізмів повернення до політичної конкуренції після завершення активної фази війни.

Ключові слова: політична система, держава, демократичний режим, гібридний режим, виборчий процес, політичні партії, політичний конфлікт, війна.

Постановка проблеми. Політичний режим як спосіб здійснення влади та особливості відносин органів влади з суспільством, характеризує зв'язки між різними політичними партіями та елітами, а також особливості функціонування таких політичних інститутів та держави в цілому в кризових ситуаціях та конфліктах. Він характеризує видозміни політична система та гармоніку політичного спектру в демократичних та антидемократичних державах, особливості виборчого процесу та відносин політичних партій з суспільством під час війн.

Аналіз останніх досліджень. Серед вітчизняних дослідників до окремих аспектів проблематики виборчого процесу, трансформації відносин між владою та громадським суспільством та особливостей політичного режиму в умовах воєнного стану в своїх роботах звертались: В. Бортніков (1), Л. Герасіна (3), М. Ільницький (5), Р. Кополовець (6), Л. Кормич (8), В. Корбин (7), С. Левицький (14), В. Рудь, П. Романюк та інші. Щодо проблематики ролі політичних партій та виборів в умовах гібридизації політичної системи розглядали відомі зарубіжні дослідники Diamond, L. (12), Magaloni B. (15).

Проте потребує комплексного висвітлення система чинників впливу на виборчий процес та прийняття політико-управлінських рішень державними органами влади в умовах воєнного стану,

особливо в державах з різним спектром політичних режимів, визначення особливостей відносини політичних партій та органів влади в соціально-політичному просторі під час війни.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз феномену політичного процесу та стратегій рішень щодо нього у кризових ситуаціях, висвітлення різноманітних методів вирішення конфліктних ситуацій та конкуренції в політичному просторі під час війни або соціально-політичного конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичні вибори є важливою частиною функціонування політичної системи в демократичному полі, обрання еліти і функціонування представницьких та центральних державних органів законодавчої влади є прямим наслідком проведення виборів, тонкощів спектру політичного процесу і гри політичних партій та їх спрямованості.

В умовах політичної стабільності проведення виборів не викликає труднощів, водночас навіть попри соціально-політичні конфлікти спричинені виборами та конкуренцією між політичними партіями – мітинги, сутички, провокації, чорний піар, підкуп або інформаційні методи впливу, не має катастрофічних наслідків. Якщо ефективно дотримуватися правил безпеки і функціонування адміністративного сектору, то процес виборів проходить відносно спокійно.

Тому розглянемо інші питання – міжнародний досвід виборів у разі кризи глобального характеру, війни або післявоєнного середовища, а також післявоєнна проблематика проведення виборів в Україні.

В умовах воєнного стану (наприклад, в Україні) проведення виборів неможливо, що зазначалося лідерами парламентських фракцій та постановою (Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, 2022). Проте вибори можливі згідно законодавству та згідно заяв представників ЦВК лише через 3–6 місяців після закінчення воєнного стану (Вибори в Україні можливі мінімум через 6 місяців, 2024) (Шварц, 2025). Актуальним питанням є проблема впливу тимчасового припинення воєнних дій та режиму припинення вогню, перемир'я або встановлення повного миру і закінчення війни на організацію та можливість проведення виборів.

Як зазначає більшість експертів та офіційних представників влади та ЦВК проведення виборів, навіть на час перемир'я або тимчасового припинення вогню неможливе, але через перебіг часу та обставини значно складніше проаналізувати таку можливість і тим більше стверджувати або давати оцінку щодо виборів і вірогідність їх проведення в умовах таких нестабільних політичних ситуацій.

Основним питанням означеної проблематики, незалежно від наявного стану (перемир'я або остаточний мирний договір та закінчення війни), стає саме спосіб організації та проведення виборів. Зокрема, за яких умов та якими способами це буде організовано (виборчі комісії, наглядачі, незалежні наглядачі, експертні ради), проведення виборчих кампаній та формати здійснення комунікацій партій, кандидатів та електорату, визначення ключових тем передвиборної агітації. Спробуємо розглянути наведені проблеми.

Саме головне це практичне реалізація прав громадян обирати та бути обраними, тобто оновлення реєстру виборців (з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року вітчизняний реєстр закритий та не оновлювався). Фактично мільйони українців мають статус внутрішньо переміщених осіб з новою реєстрацією в інших областях держави або виїхали за кордон, частина населення перебуває на тимчасово окупованих територіях, частина – загинули або пропали без вісті. Отже виникає питання щодо регламенту залучення та участі у виборчих процесах зазначених категорій осіб. Також через зруйновану інфраструктуру виникає потреба проведення заходів щодо відновлення та відкриття нових виборчих дільниць, поновлення списків виборців та їх даних: в умовах навіть перших місяців після війни це буде дуже складна процедура.

Політична сторона безумовно теж важлива, це проведення політичних піар кампаній, зустрічей, конференцій та інших дій політичних партій пов'язаних з виборами. Ускладнення являє собою модель проведення виборів – є два шляхи: проведення поступових (окремих) виборів у Верховну Раду країни, виборів Президента України та місцеві вибори або проведення одночасних виборів парламенту, президента та місцевих рад. Організаційно це призведе до хаосу та надлишкових затрат держави, а також неймовірний вплив на суспільство, яке не зможе сформулювати думки та позиції у загальному колі перемішування партій та кандидатів. З іншого боку це відкриває великий простір для маніпуляцій, фальсифікацій та втручання, інформаційного маніпулювання за допомогою Інтернету та соціальних мереж, використання адмінресурсу тощо. На прикладі виборів в Індонезії 2019 року формуються негативні очікування. Оскільки індонезійські вибори відомі як найбільш важкі за своєю організацією вибори в історії людства, адже одночасно були проведені вибори президента країни, депутатів Народного консультативного конгресу (двопалатного парламенту Індонезії), а також представників регіональних та місцевих рад. Таким чином, кожний громадянин мав заповнити 5 бюлетенів, при цьому населення Індонезії складає 150 мільйонів, отже можна собі уявити повну плутанину ситуації, крім того ЗМІ повідомляли про

чисельні жертви серед працівників виборчих комісій, в тому числі психічні розлади та самогубства (Ільницький, 2018) (Кормич, 2013).

Далі розглянемо надії влади щодо виборів під час війни.

Досвід провідних демократичних держав у міжвоєнний період та під час Другої світової війни, зокрема Великобританії, Данії та Фінляндії, можна демонструє особливості формування уряду національної єдності. Так, у Великобританії в 1940 році новообраний прем'єр-міністр Вінстон Черчилль розділив портфелі уряду, залучившись підтримкою ліберальної та лейбористської партії, пішовши з ними на угоду, а військовий кабінет складався з представників інших політичних сил. Навіть попри початкову критику в адресу політики Черчилля, лейбористи на чолі з Клементом Еттлі допомогли консерваторам для об'єднання зусиль в управлінні суспільством у воєнні роки, отримавши теж місця в уряді. Парламент функціонував протягом 10 років через відтермінування виборів та внесення змін до Парламентського акту 1911 року, відомий як один із найбільш тривалих з існуючих парламентів в історії Великобританії, навіть порівняно з кавалерським парламентом часів короля Карла II Стюарта.

Данія дотримувалася нейтралітету під час Другої світової війни, хоча і зазнала окупації зі сторони Третього рейху, який на початку не втручався у внутрішні справи та мав на меті створити буферну зону від Великобританії та послабити її вплив в регіоні. В таких обставинах відбулися вибори до Фолькетингу (нижньої палати) та Ландстингу (верхньої палати) парламенту, перемогу отримали чотири демократичні партії (більшою мірою Соціал-демократична партія, а також Консервативна народна партія, Консервативна аграрна партія і Соціал-ліберальний союз), які орієнтувались на ведення незаявленої політики і погодилися об'єднати зусилля та створити коаліцію. Маріонеткові організації рейху на їх розчарування не отримали бажаної підтримки населення. З часом виникла криза та уряд і Король Крістіан X Глюксбург відмовили німецькій воєнній адміністрації у втручанні для проведення слідства щодо організацій, які чинили опір рейху і розпочали мітинги в знак протесту проти німецької воєнної присутності. Німецька адміністрація наполягала на вирішенні проблеми силами датської влади щодо означених протестів, проте остання не реагувала на заклики. В результаті німці вдалися до радикальних дій – парламент та уряд було розпущено та введено воєнне стан, який проіснував до травня 1945 року, вся повнота влади вже належала німецькій окупаційній адміністрації та їх представникам серед датських організацій, що їх підтримували.

Після закінчення Другої світової війни були проведені нові вибори з перемогою Соціал-демократичної партії та інших, що перемогли на попередніх виборах, в конституції 1953 року, яка є чинною і сьогодні немає чітких пояснень щодо виборів під час воєнного стану, також зазначено що не існує інших причин припинення повноважень депутата парламенту у надзвичайний стан тільки як наступні вибори.

Фінляндія отримала незалежність завдяки мужності і непохитності принципів, відмовивши визнати більшовицьку владу правонаступницею Російської імперії, незалежність була визнана державами Європи, а згодом і СРСР. Але через своє географічне положення вона стала привабливою для поширення впливу та претензій, зі сторони СРСР серед іншого існували також і територіальні суперечки щодо східної частини Карелії. Після ультиматуму зі сторони радянського союзу який був відхилений президентом Кюесті Калліо, почався процес підготовки до оборони під керівництвом маршала, головнокомандувача збройних сил Фінляндії Карла Густава Маннергейма, який передбачав що амбіції радянського керівництва переростуть у вторгнення. Так і сталося після підписання пакту Молотова-Ріббентропа – Радянсько-фінська війна 1939–1940 років, потім Карельська кампанія 1941–1944 років та Лапландська війна 1944–1945 років. Всі вони являли собою регіональні частки глобального конфлікту – Другої світової війни.

Напередодні радянського вторгнення фінський парламент – Едускунди, був достатньо сильний з коаліцією Соціал-демократичної партії, Аграрної ліги та Національної прогресивної партії. Уряд був створений на чолі з Ріосто Рюті, парламент та уряд працювали навіть в складних ситуаціях. Після початку Карельської кампанії парламент прийняв акт про відстрочку виборів, які передбачалися ч. 1 ст. 3 закону «Про Парламент». Вибори відбулись в березні 1945 року після закінчення Лапландської війни та отримання гарантій незалежності завдяки дипломатичним зусиллям задля запобігання зазіхань СРСР на територіальну експансію. Не дивлячись на радянське втручання та ультиматуми, які не несли за собою гідної і чесної політичної гри, у вибори кандидатів в президенти Фінляндії після відставки Кюесті Калліо, на позачергових виборах 1940 року переміг прем'єр-міністр Ріосто Рюті, який ефективно організував суспільство та співпрацював з парламентом і військовим керівництвом на чолі з маршалом Карлом Густавом Маннергеймом, який після відставки Ріосто Рюті в 1944 році став новим президентом.

Після війни відбулися парламентські та президентські вибори – маршал Карл Густав Маннергейм, заклавши необхідний фундамент для соціально-економічних реформ, пішов у відставку,

розуміючи, що вже виконав свою місію для держави в складні часи. В результаті виборів до парламенту пройшли як традиційні, так і нові партії, зокрема Соціал-демократична партія, Фінська народно-демократична ліга та Центристська партія.

У Фінляндії, як і в Данії, Конституційний закон 1919 року та Парламентський закон 1928 року прямо не регламентують процедуру виборів під час воєнного стану, але на практиці парламент та колегія затверджували відстрочку їх проведення (Бортніков, 2020) (Кополовець, 2020).

Окремо слід зауважити, що у всіх наведених прикладах вибори на загальнодержавному та місцевому рівнях зосереджувалися на тематиці реформ та відновлення держави. Багато політичних партій у своїх кампаніях для реалізації політичних інтересів будуть використовувати налагоджені за час війни зв'язки з громадськими організаціями і волонтерськими фондами. У багатьох випадках, в тому числі і у вітчизняній практиці, вибори необхідні для переформатування влади, очищення влади від тої частини, яка приймала невдалі або неприйнятні рішення під час війни та виявилася неспроможною.

Через безвідповідальність влади, яка породжує відчуття атмосфери несправедливості, коли влада пронизана корупційними скандалами, колабораціонізмом, нехтуванням своїми обов'язками, фаворитизмом та nepотизмом, виникає запит на вибори, відмова від проведення яких несе загрозу повстань та революцій.

Не дарма вважають що під час війни приходить розуміння ступеня корисності виконання дій політичними суб'єктами, які є актуальними для суспільства. Цим може скористатися опозиція, якщо буде діяти ефективно і буде спроможна мобілізувати своїх прихильників та залучивши «нове поповнення» з кола тих, хто своїми діями захищав та допомагав державі і об'єднував громадян. Також на хвилі створення осередку «нової еліти» формуються нові політичні сили, які будуть наполягати на своїй актуальності порівняно з попередньою неспроможною елітою та впливати на рішення в парламенті та органах місцевого самоврядування.

З іншого боку – стара еліта вступає в нову фазу більш критичного ставлення через попередні дії, які запам'яталися виборцям як негативні, а також відповідно висвітлювались ЗМІ, громадськими організаціями та іншими політичними партіями. Допущені помилки влади в умовах війни вони перетворюються на недоліки, які суспільство не пробачить. (Корбин, Рудь, Романюк, 2024) (Шварц, 2025)

Протилежна ситуація складається в державах, через історичні обставини соціально-політичні процеси мають схильність до консерватизму і навіть традиціоналізму. В подібних умовах у разі війни або внутрішніх конфліктів важко спрогнозувати дії влади та політичних партій, а також їх наслідки для політичної системи. Характерним для таких держав є розкол політичної еліти, який відображається як кланова боротьба за більш бажані широкі владні повноваження (наприклад, президентські та суперпрезидентські республіки). (Герасіна, 2017) (Чупрін, 2016) (Magaloni, 2008). Зокрема, соціально-економічна криза в Колумбії була ускладнена урядом консерваторів, які для вирішення проблеми вдалися до методів жорсткішої політики: в 1886 році була введена нова конституція з посиленою централізацією, зміною політичного устрою держави (з федеративної до унітарної республіки, яка виключала широку автономію областей), що врешті решт спричинило громадянську війну в Колумбії 1899-1902 роках, коли опозиційні ліберальна партія і союзні об'єднання звинуватили правлячу партію консерваторів у втручанні у виборчий процес та почали повстання в східних та північних регіонах країни. Через слабкість стратегій консерватори погрузили у звинувачення один одного, в результаті державний апарат був паралізований, виконавчі постанови ігнорувалися регіональною владою, опозиційні сили перейшли до стратегії партизанської війни. Саме в цей час група воєнних офіцерів здійснила переворот і до влади прийшов генерал Хосе Мануель Маррокін. Його стратегія відмови від переговорів з ліберальними силами була зумовлена твердою позицією іншої сторони щодо негайного проведення виборів та невизнання його влади, а також втручання у війну Венесуели на боці лібералів. Цей конфлікт запам'ятався як самий кривавий за всю історію Колумбії: він був завершений лише за участю США, які в свою чергу мали інтереси в Панамі і сприяли її незалежності від Колумбії.

Інший приклад – Біафрo-нігерійська війна 1967–1970 року, що була спричинена жорстокою диктатурою президента Якубу Дан-Юмма Говона. Конфлікт носив етнополітичний характер – повстання в області Біафри з населенням народності іджо проти урядових сил. Останні, в свою чергу, наполягали на необхідності поліцейських акцій для запобігання «заколоту проти держави» з боку іджо. Конфлікт привернув увагу великих держав світу, його проблематика була обговорена з боку ООН та більшості членів Організації африканської єдності. В результаті республіка Біафра не була визнана, хоч і отримувала допомогу від Франції, Іспанії, Португалії, Ізраїлю. Нігерія, в свою чергу, отримувала допомогу від Великобританії та більшості країн Ліги арабських держав. Війна закінчилася поразкою повстанців та ліквідацією республіки Біафра, отже було подолано сепаратизм.

Подальші дії в Нігерії посилили консолідацію центральної влади та режим військової диктатури: президент Говон був повалений новою диктатурою Муртали Рамат Мухаммеда. Останній відзначився

підтримкою ідей соціалізму (з урахуванням особливостей африканської держави). Як наслідок, була проведена кампанія широкої націоналізації приватного сектору та консолідації штучно створених на захист доктрини громадських організацій, посилення контролю за ЗМІ і фактично введення поліцейського режиму. Нігерія в такому становищі переживає гостру політичну кризу 1970–1978 років, спричинену діями влади в протистоянні з групами інтересів, зацікавленими в поваленні «лівого режиму».

Лише в 1979 році генерал Олусегун Абасанжод передав владу політичним партіям. Вперше були проведені вибори в демократичний спосіб. Перемогу здобув один із засновників Національної партії Нігерії Шеху Шагарі. Так, Нігерія після десятиліть військової диктатури перейшла до нового етапу – Другої нігерійської республіки. Цікавим є той факт, що в політичній програмі партії президента Шагарі серед іншого акцентувалася увага на створення поліетнічної держави зі розширенням прав меншин. Також один з лідерів республіки Біафра Думегву Оджукву згодом був амністований. Він повертається до участі в політичному житті країни, очоливши політичну партію, яка захищає права етнічної групи іджо.

Загалом також постає проблематика можливості виходу з кризового становища як держави під час війни унаслідок притягнення до відповідальності урядовців, які припустилися помилок та своїми діями завдали шкоди державі та суспільству, так і в міжнародній площині завдавання шкоди державам та націям, військові злочини. Історія знає чимало випадків: починаючи від міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі, розпочатий в 1945 році він являв собою найвідоміший судовий процес міжнародного значення у справах військових злочинів, злочинів проти людства, які не обмежувалися одною країною. Щодо військових злочинців була створена спеціальна Нюрнберзька хартія. В той час на лаві підсудних опинилися лідери та представники НСДАП, Вермахту, Люфтваффе, РЗГА, СС та Аненербе, яких звинуватили в винищенні, етнічних чистках, вбивствах, катуванні, проведенні науково-медичних дослідів на людях та депортації по відношенню до захоплених націй. До прикладів сучасності можна віднести Дарфурську війну між урядовими силами Судану та повстанськими групами «Рух за справедливість і рівність», «Суданський рух звільнення». Останні звинувачували уряд та воєнізовану організацію «Джанджавід» в етнічних чистках та насильницькій депортації народів загава (бері) та масолітів. Рада безпеки ООН прийняла резолюцію, зобов'язуючи уряд Судану роззброїти загони «Джанджавід». Своє посередництво запропонували члени Африканського союзу та Ліги арабських держав, але процес переговорів в Абуджі не був результативний та припинився також як і переговори в Тріполі. Загалом поведінка уряду Судану досить неоднорідна: з однієї сторони активно застосовуються методи щодо вирішення гуманітарної кризи (з міжнародною допомогою), але з іншої – автономність загонів бойовиків залишається проблемою – шляхом її вирішення є військовий міжнародний контингент Африканського союзу, який був збільшений в 2004-2005 роках, хоча конфлікт далекий від завершення (Гнатівський, 2022).

В 1975 році загони Червоних Кхмерів захопили владу в Камбоджі та ввели диктаторський поліцейський режим, спираючись на ідеологію та символіку соціалізму та комунізму почали проводити необхідні заходи в економічній та інформаційній політиці, консолідуючи владу. Тиранічний режим Польша відомий як найбільш жорстокий у світовій історії, репресії, масові вбивства були тільки початком «загальної кривавої вакханалії», згодом влада провела закони щодо втручання в побудову, сімейні справи громадян: за їх порушення каралися навіть діти. Було розпочато вторгнення у В'єтнам, яке закінчилося поразкою а згодом і поваленням режиму Червоних Кхмерів та встановленню нового уряду на чолі з Хенгом Самріном. Однак ще протягом двадцяти років велася партизанська війна між урядовими військами і загонами вцілілих лідерів Червоних Кхмерів. Міжнародною спільнотою та міжнародними організаціями було встановлено значну кількість скоєних режимом особливо тяжких злочинів проти людяності, навіть в сьогодні важко підрахувати та проаналізувати масштаби репресій.

Характеризуючи подібні жорстокі дії влади в різних країнах, що притаманні для гібридних або авторитарно-тоталітарних режимів, можна дійти до висновку, що в багатьох випадках провокування війн та початок репресій, етнічних чисток вигідно для утримання влади та викликано параноєю і нестабільністю рівня їх легітимності та легальності. В таких обставинах є важливим формування соціальної бази підтримки, перетворення атмосфери в суспільстві до радикальної антагоністичної та формування підсвідомої ментальної беззаперечної відданості в результаті інформаційної монополії. Цілком звичайно, що наслідком є репресії як превентивний захід проти потенційного джерела альтернативної інформації – наукової та інтелектуальної еліти суспільства.

Рослідження подібних злочинів в більшості випадках проводиться міжнародними організаціями ООН, ОБСЄ, слідчими МКС та журналістами світових ЗМІ. Саме завдяки останнім вдається не тільки привернути увагу міжнародної спільноти, але й акцентувати увагу на сутності події в світовій політичній площині та їх наслідках. На прикладі України в 2022 році група журналістів «Bellingcat» опублікувала дослідження, що стосувалося російських ракет, якими завдавалися удари по цивільній

інфраструктурі, що призводило до чисельних жертв серед мирного населення, де розкриваються особи які їх завдавали та наслідки обстрілів, це кваліфікуалося як військовий злочин. Дане розслідування та інші, які стосувалися геноциду по відношенню до громадян України зі сторони військ РФ на окупованих територіях привернули увагу Міжнародного суду ООН, Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних судових органів (Grozev, 2022).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку.

Таким чином, можна констатувати що при належній ефективній роботі адміністративних інститутів та злагодженості на рівні державного управління та місцевого самоврядування цілком можливо провести належним чином вибори в післявоєнний період, а деяких випадках – навіть під час тимчасового перемир'я. Але це практично не можливо відтворити під час інтенсивних воєнних дій та в інших кризових ситуаціях в активній фазі протистояння. Стосовно післявоєнної України, постають додаткові виклики функціонуванні відповідних органів та виборчих дільниць, а також взаємодії виборчих комісій з суспільством та політичними партіями.

В таких умовах важливо зберегти фундаментальні принципи, на яких базуються відносини влади і суспільства та виконанням функцій держави щодо захисту прав та свобод людини, адже саме через використання політичних конфліктів цілком можлива трансформація політичного режиму в недемократичному напрямку. Проте верховенство права та високий рівень залученості громадських організацій може стати способом уникнення гібридизації політичного режиму і тим більше подолання авторитарно-тоталітарних тенденцій.

Zhelezkov A. Political regimes and the electoral process in wartime: challenges, strategies and international experience

The article is devoted to the analysis of the political system in wartime, the activities of the authorities and highlighting the methods of resolving political crises, the ability to choose the right strategy of the authorities and its implementation in wartime. The special role of the electoral process as a guarantee phenomenon of the renewal of the political circle of representatives and political parties, the importance of this political institution in warring states. Elections are an important part of the functioning of the state in a democratic system and even a hybrid regime, during which the basic principles of directing the goals and objectives of political parties are highlighted, the development of the state and society, the process of decision-making and the activities of the legislative, executive and judicial branches depend on this. In democratic countries, the peculiarity of the functioning of the authorities during wartime is the creation of coalitions, the unity of political parties in the formation of the state strategy and high public trust in the authorities due to the preservation of the foundation of the legal tradition. Non-democratic regimes are characterized by the concentration of power in the hands of one or a few parties, excessive intensification of information propaganda (not for patriotic reasons, but to ensure the loyalty and obedience of society), populist methods of political actors, manipulation of citizens' priorities and preferences. The viability of the political system and the quality of management methods under the influence of political crises, conflicts, wars in the context of political regimes in states depend on the above factors.

Using the example of Ukraine, the potential for changes in the political landscape arising as a result of war is considered: from a request for renewal of power to the emergence of new political forces.

The article draws conclusions about the importance of preserving democratic institutions in crisis conditions, the need for legal certainty regarding elections during states of emergency, and the formation of effective mechanisms for returning to political competition after the end of the active phase of the war.

Key words: political system, state, democratic regime, hybrid regime, electoral process, political parties, political conflict, war.

Література:

1. Бортніков В. (2020). Виборчий процес, як категорія політичного аналізу парламентських виборів в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Випуск 28. С. 118–124.
2. Вибори в Україні можливі мінімум через 6 місяців після завершення воєнного стану. (10.10.2024). *ЦБК – Юридичні новини*. Протокол. Юридичний інтернет ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/vibori_v_ukraini_moglivy_minimum_cherez_6_misyatsiv_pislya_zavershennya_voennogo_stanu_tsvk/
3. Герасіна Л. М. (2017). Методологія і праксеологія досліджень політичних процесів. *Вісник національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*. серія: політологія. № 2. С. 16–28.

4. Гнатовський М. М. (25.06.2022). Злочини проти людяності. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Злочини_проти_людяності
5. Ільницький М. С. (2018). Теоретико-правові засади виборчого процесу. *Європейські перспективи*. № 2. С. 11–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2018_2_4
6. Кополовець Р. В. (2020). Поняття та класифікація «гібридних політичних режимів» у дослідженні трансформаційних процесів. *Регіональні студії*. № 20. С. 16–20. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/33656>
7. Корбин В., Рудь Т., Романюк П. (23.08.2024). Досвід проведення виборів у деомкратичних країнах і виживання демократії під час війни. *opora.ua.org*. URL: <https://www.opora.ua.org/vybory/dosvid-provedennya-vivoriv-u-demokratichnih-krayinah-i-vizhivannya-demokratiyi-pid-chas-viyni-25343>
8. Кормич Л. І. (2013). Специфіка виборчого процесу та особливості формування електорального простору сучасної України. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 48. С. 23–29. URL: <http://app.onua.edu.ua/index.php/app/article/view/670/665>
9. Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні: постанова Центрального виборчого комісії від (27 вересня 2022 року) № 102. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-22#Text>
10. Чупрін Р. В. (2016). Гібридні виборчі системи в сучасному світі: основні різновиди та тенденції застосування на загальнонаціональному рівні. *Вісник НТТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 1/2(29/30). URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2016.1/2\(29/30\).119154](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2016.1/2(29/30).119154)
11. Шварц Д. (31.03.2025). Голова ЦБК: На повоєнні вибори потрібно більше часу. DW. URL: <https://www.dw.com/uk/golova-cvk-na-organizaciu-povoennih-vivoriv-potribno-bilse-casu-niz-zazvica/a-72093044>
12. Diamond, L. (2002). Elections without democracy: Thinking about hybrid regimes. *Journal of Democracy*, Volume 13, Number 2, April 2002 p. 21–35.
13. Grozev Chr. (October 24, 2022). The Remote Control Killers Behind Russia's Cruise Missile Strikes on Ukraine. *bellingcat*. URL: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2022/10/24/the-remote-control-killers-behind-russias-cruise-missile-strikes-on-ukraine/>
14. Levitsky S., Way L. (2002). Elections Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism. *Journal of Democracy*. (2002). Vol. 13. № 2. P. 51–65. URL: <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0026>
15. Magaloni B. (2008) Credible power-sharing and the longevity of authoritarian rule *Comparative political studies*, Vol. 41. P. 715–741. URL: <https://bmagaloni.com/storage/uploads/publications/crediblepower-sharing.pdf>

Стаття надійшла до редакції 21.07.2025

Рекомендована до друку 04.08.2025

Опублікована 17.11.2025